

ИСЛОМ ДИНИДА АТРОФ-МУҲИТ МУҲОФАЗАСИ

Қориев Мирзохид Рустамжонович
НамДУ катта ўқитувчиси, з.ф.ф.д., PhD.
goriyevmirzohid@mail.ru

Рахимова Шохиста Хоқимбек қизи,
Орифжоновна Одина Нодиржон қизи
НамДУ иқтидорли талабалари

Аннотация. Ушбу мақолада муқаддас ислом динида атроф-муҳит муҳофазасига катта эътибор қаратилиши ҳақида атрофлича маълумот берилган. Жумладан, Исломи динида мусулмонлар Аллоҳ томонидан яратилган барча табиат неъматларини (масалан: тупроқ, сув, ҳаво, ўсимлик ҳамда ҳайвонот дунёси) муқаддас билиши, уларга беҳуда зиён етказмаслиги, ифлослантмаслиги, исроф қилмаслиги зарур амаллардан ҳисобланади. Шунингдек, мусулмонлар табиат неъматларини асраб авайлаши ҳам жуда муҳимдир. Ушбу мақола мазкур масалаларга бағишланган.

Калит сўзлар: Исломи дини, атроф-муҳит муҳофазаси, Қуръони Карим, Ҳадиси Шариф, экологик маданият.

Аннотация. В религии исламе очень много внимания уделяется вопросу охраны окружающей среды, и в статье дается много информации об этом. В частности, в религии Ислам необходимо, чтобы мусульмане считали священными все природные блага, созданные Богом (например, почву, воду, воздух, растительный и животный мир), не причиняли им вреда без надобности и не растрачивали попусту. Для мусульман также очень важно сохранить все блага природы. Статья посвящена этим вопросам.

Ключевые слова: Исламская религия, охрана окружающей среды, Священный Коран, хадисы, экологическая культура.

Annotation. In the religion of Islam, a lot of attention is paid to the issue of environmental protection, and the article provides a lot of information about this. In particular, in the religion of Islam, it is necessary that Muslims consider sacred all the natural benefits created by God (for example, soil, water, air, flora and fauna), do not harm them unnecessarily and do not waste them in vain. It is also very important for Muslims to preserve all the blessings of nature. The article is devoted to these issues.

Key words: Islamic religion, environmental protection, Holy Quran, Hadith, ecological culture.

Кириш. Фан-техника тараққиёти инсониятнинг эҳтиёжларини қондириш мақсадида табиатнинг янги, ўрганилмаган бойликларини излаб топишга, уларни ўзлаштириш имкониятларини тадқиқ этишга ва табиий бойликлардан кенг миқёсда фойдаланишга имконият яратди. Шу билан бир қаторда, саноат корхоналаридаги барча жараёнларни техникалашгани, халқ хўжалигининг турли соҳаларида кимёвий моддаларнинг ишлатилиши,

автомобил транспортининг тез ривожига кўп миқдорда заҳарли чиқиндиларнинг пайдо бўлишига ҳамда атроф-муҳитга ташланишига олиб келди. Натижада, зарарли чиқинди моддалар атмосфера ҳавосида, сув ҳавзаларида, тупроқ юзасида тўпланиб, уларни кучли даражада ифлосланишига, тирик организмларнинг ташқи муҳит билан бўлган муносабатларини бузилишига, қолаверса, инсон саломатлигига жиддий салбий таъсир этишига олиб келди [2, 3, 4, 5]. Зеро, бу муаммолар ўзининг инсониятга келтириши мумкин бўлган ёмон оқибатлари бўйича ядро ҳалокатидан кам эмас [6].

Табиийки, табиатни муҳофаза қилиш муаммоси бутун ер юзаси бўйлаб истиқомат қилаётган юз миллионлаб мусулмонларни ҳам, ислом уламоларини ҳам ташвишга солмоқда. Улар бу муаммоларни ҳал қилишда Қуръони Карим оятларига, Ҳадиси Шарифларга ва Ислом таълимотларига мурожаат этмоқдалар. Зеро, Қуръони Карим ҳамда Ҳадиси Шарифларда атроф-муҳит муҳофазасига доир жуда кўплаб маълумотлар келтирилган. Мазкур маълумотлар, панд-насихатлар, Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи васаллам (с.а.в.)нинг суннатлари жамиятда экологик маданиятни юксалтириш ва янги дунёқарашни шакллантиришда катта имкониятлар яратади. Чунки, ўзбек халқи ислом динига эътиқод қилади, диний таълим ва тарбияга, ислом динининг муқаддас китобларида келтириб ўтилган панд-насихатларга жиддий эътибор қилган ҳолда уларга амал қилишга интилади. Шу жиҳатдан ислом динининг муқаддас китобларида келтириб ўтилган экологик таълим ва тарбия, табиатни муҳофаза қилиш, табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш борасидаги панд-насихатлар ҳам аҳоли ўртасида ижобий қабул қилиниб, уларга амал қилишга ҳаракат қилади. Бу эса аҳолининг экологик маданиятини шаклланишига катта туртки беради.

Асосий қисм. Маънавиятимиз асоси бўлмиш ислом дини асрлар давомида халқимизни озодаликка, покликка, саранжон-саришталикка, ерни, сувни, ҳавони булғамасликка даъват этади. Аллоҳнинг яратиб қўйган ҳар бир жонли махлуқотлари – ўсимликлар, ҳайвонот дунёси ва ҳоказоларга меҳр ва шафқат назари билан қараш талаб этилади. Умуман, ислом таълимотида жонли ва жонсиз табиатга, атроф-муҳитга бўлган ижобий муносабат кенг ўрин олган.

Табиатга, табиий ресурсларга ислом динининг муносабати қандай, деган саволга жавоб бериш учун тўғридан-тўғри Аллоҳнинг каломи бўлмиш Қуръони каримга мурожаат қилишимиз мумкин. Ер, сув, осмон, умуман, табиат ҳақида, уларни асраб-авайлаш, қадрига етиш, муҳофаза қилиш ва улардан оқилона фойдаланиш ҳақида Қуръони каримда куйидаги ояти карималар нозил қилинган:

«Ерни эса ёйиқ (кенг) қилдик ва унга тоғларни ўрнатиб қўйдик ҳамда унда (ўсимлик, мевалардан) ҳар турли гўзал жуфтларни ундирдик («Қоф» сураси 7-оят) [7].

Биз осмондан баракотли сув (ёмғир) ёғдириб, у билан боғларни ва ўриб олинадиган донларни ундирдик («Қоф» сураси 9-оят) [7].

Шунингдек, зич мевали, шохлари баланд хурмоларни ҳам («Қоф» сураси 10-оят) [7].

Бандаларга ризқ булсин учун (шундай қилдик). Яна у (сув) билан «ўлик» шаҳарни (ерни) «тирилтирдик...» («Қоф» сураси 11-оят) [7].

«У сизлар учун Ерни «пайондоз», осмонни «бино» қилиб қўйди ва осмондан сув тушириб, у сабабли сизларга ризқ сифатида мевалар (мевали дарахтлар)ни ундирди... («Бақара» сураси, 22-оят) [7].

Аллоҳ сизлар учун ўзи яратган нарсалардан соя жойлар (бунёд) этди ва сизлар учун тоғлардан бошпаналар қилди ҳамда сизлар учун иссиқ (ва совуқдан асрайдиган кийимлар ва сизларни (турли) хавфдан сақлайдиган совутлар яратди. (Иймон келтириб) мусулмон бўлурсиз, деб У сизларга ўз неъматини шу тарзда мукамал етказиб туради» («Нахл» сураси, 81-оят) [7].

«У яна сизлар учун иссиқ (кийим) ва (турли) манфаатлар бўлсин, деб, чорва молларини ҳам яратди ва улардан тановул ҳам қилурсиз.

Яна сизлар учун уларда кечкурун (ўтлоқдан) қайтаётган ва тонгда (ўтлоққа) кетаётган пайтида гўзал манзара пайдо булур («Нахл» сураси, 5-6 – оятлар) [7].

Юқоридаги ояти карималардан маълум бўлмоқдаки, Аллоҳ ерда инсонлар учун жуда кўп неъматларни, яъни табиий ресурсларни яратди, табиатни гўзал манзарали қилди. Ҳақиқатдан ҳам инсоннинг фаровон ҳаёт кечириши учун табиатда барча нарсалар мавжуддир. Буни инкор этиб бўлмайди. Зеро, «Ар-Раҳмон» сурасининг 16-оятида «Бас, (эй, инсонлар ва жинлар!) Раббингизнинг қайси неъматларини инкор этасиз?! Деб марҳамат қилинган [7]. «Ар-Раҳмон» сурасида Аллоҳ таоло инсон ва жинларга бу дунё ва охирада ато этган ва этадиган неъматларини 31 марта эслатиб, шу оятни 31 марта қайтарган! Ушбу ояти карима, бизнинг фикримизча, Аллоҳ инсонларнинг ҳар турли эҳтиёжларини қондириши учун ер юзасида (табиатда) яратган неъматлар – ер (тупроқ), сув, ҳаво, ўсимлик, ҳайвонот дунёси ва б. дан инсонлар ўз эҳтиёжига яраша, тежамкорлик билан фойдаланишларини, уларга зарар етказмасликларини, яъни ифлослантормасликларини, бефойда исроф қилмасликларини ҳамда уларни яратган Аллоҳга доимо шукур келтиришликларини алоҳида уқтириш, алоҳида огоҳлантириш мақсадида 31 марта такрорланган бўлиши мумкин.

Аллоҳ яратган неъматларни, табиий ресурсларни асраб-авайлаш ва уларни яратган Аллоҳга шукур келтириш лозимлиги тўғрисида «Ёсин» сурасининг 33-35 – оятларида шундай дейилган: «Яна Биз унда (ерда) хурмозор ва узумзор боғларни (пайдо) қилдик ва у ерда булоқларни оқизиб қўйдик. Токи (одамлар) мевасидан есинлар. Холбуки, у (мевалар)ни ўз қўллари (билан) қилмаган эдилар. Ахир шукур қилмайдиларми?!» [7]

Ер юзасида бузғунчилик қилмаслик, табиатга зарар етказмаслик тўғрисида Қуръони каримнинг «Аъроф» сураси 56-оятида шундай дейилган:

«Ерни (Аллох, хайрли ишларга) ярокди қилиб қўйгандан кейин (унда) бузғунчилик қилмангиз!..» дейилган [7]. Ушбу оят инсоннинг табиатга нисбатан билдириши керак бўлган муносабатини кўрсатади. Яъни, инсоннинг табиатга нотўғри аралашини, мақсадсиз хайвонларни ўлдиришини, дарахтзор ва ўрмонларни кесиб юборишини, атроф-муҳитга қўпол муносабатда бўлишини динимиз ман этади.

Ўсимлик ва хайвонот дунёсини бемақсад ҳалок қилмаслик, уларни муҳофаза қилиш ва асраб-авайлаш тўғрисида Қуръни каримнинг «Бақара» сураси 205-оятида шундай дейилган: «Жумладан, «(Олдингиздан) кетганида ерда фитна-фасод, экин ва наслни ҳалок қилиш ишлари билан юради, Аллох эса, фасодни (бузғунчиликни) ёқтирмайди». Оятда «экин» деб набодот олами, «насл» деб хайвонот олами эътиборга олинапти [7].

Аллохнинг биз инсонлар учун гўзал, унумли, мусаффо ва баракотли қилиб яратиб қўйган табиатни, ер (тупроқ), сув, ҳаво каби табиий ресурсларни ифлослантираётган, ўсимлик ҳамда хайвонот дунёсига зиён келтираётган инсонлар қилмишларини ҳеч ким кўрмайпти, билмайпти, деб фикр юритмасликлари, бу учун албатта жазо муқаррар эканлигини англамоқликлари лозим. Чунки Қиёмат куни зарар кўрган табиат ва табат компонентлари тилга кириб инсоннинг барча қилмишларини Аллоҳга айтиб беради. Бу ҳақда пайгамбаримизнинг қуйидаги ҳадиси муборакларида таъкидлаб ўтилган:

Пайгамбаримизнинг саҳобалари бўлмиш Абу Хурайра разийаллоху анху айтадилар:

Расулulloх: «Қиёмат куни Ер Аллоҳга барча хабарларни маълум қилади. Ернинг хабарлари – ҳар банданинг ва ҳар умматнинг Ер юзида қилган ишлари тўғрисида гувоҳлик беришидир. Ердан эҳтиёт бўлинг. У сизнинг онангиздир. Ҳар ким Ернинг устида бирор яхши, ёмон иш қилса (Ерга, сувга, ҳавога умуман, табиатга зарар етказса) у албатта, буни Аллоҳга хабар қилади», дедилар [1].

Яшаб турган заминимиз – Ер (тупроқ), сув, ҳаво ва бошқалардан ташкил топган она табиат Аллоҳнинг мулки бўлиб, улар инсониятга фойдаланиш учун топшириб қўйилган Аллоҳнинг омонатидир. Биз бу омонатни қандай бўлса шундайлигича авайлаб-асрашимиз, келгуси авлодларга ҳозир табиат қандай бўлса шундайлигича етказишимиз керак бўлади. Зеро, Аллоҳнинг омонатини кимда-ким яхши сақласа, Аллоҳ ҳам унинг иймонини муҳофаза қилади. Омонатга хиёнат эса охир-оқибат дўзах билан жазоланиши мумкин. Шунинг учун пайгамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом «Омонатни яхши сақламаганнинг иймони йўқдир, аҳдида турмаганнинг эса дини йўқдир», деб айтганлар ва бунинг учун Аллоҳ олдида жавоб берасизлар, деб огохлантирганлар.

Халқимиз орасида «Тузини ичиб, тузлиғига тупирма», деган мақол бор. Аллоҳнинг яратиб қўйган неъматларига ношукрлик қилиб «тузлуғига»

тупириб, гунохкор бўлмаслигимиз, табиат ва унинг компонентларини асрашимиз, исроф этмаслигимиз лозим.

Хулоса. Муқаддас Қуръони каримда Аллоҳ томонидан мукамал қилиб яратилган неъматлар, табиат ресурслари ҳақида, шунингдек уларга зиён келтирмаслик, ифлослантирмаслик, исроф қилмаслик, табиат неъматларини асраб авайлаш тўғрисида кўплаб ояти карималар ва уларнинг қисқача изоҳлари билан юқорида таништириб ўтилди. Шунингдек, Пайғамбаримизнинг ҳадиси муборақларидан ҳам мисоллар келтирилди. Бу маълумотлар денгиздан томчи десак муболаға бўлмайди. Чунки Аллоҳнинг инсонлар учун ер юзасида яратиб қўйган неъматлари, табиат ресурслари тўғрисида, уларни асраб-авайлаш, муҳофаза қилиш борасида, Пайғамбаримизнинг бу борадаги ҳадиси шарифлари, суннатлари тўғрисида кўплаб мисоллар келтириш, йирик асарлар битиш мумкин. Шу жихатдан, маънавиятимиз асоси бўлган, покликка, тозалликка, гўзалликка, софликка, меҳр-шафқат кўрсатишга, барча тирик жонзотларга зулум етказмасликка ундайдиган ислом динининг она табиат, унинг ресурслари ва уларни асраш борасидаги диний таълимотидан фойдаланиб аҳолининг экологик маданиятини оширишимиз мумкин. Натижада, инсонларнинг табиатга бўлган меҳри, табиий ресурслардан тежамкорлик билан фойдаланиш бўйича масъулияти ортади, табиат ва унинг ресурсларидан эҳтиёткорлик билан фойдаланиш, уларга таъсир этиш одоби шаклланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Имом Абу Хомид Ғаззолий. Мукошафат ул-қулуб. – Т.: «Адолат», 2002. – 167 б.
2. Кориев М. Р. Адир тупроқларининг зичлашиб бориши ва унинг олдини олиш чора-тадбирлари //Журнал Биологии и Экологии. – 2019. – №. 2.
3. Кориев М. Р. и др. Namangan viloyati atmosfera havosining ifloslanishi //География: Природа и Общество. – 2021. – Т. 2. – №. 1.
4. Rustamjonovich K. M. Geoeological issues of horticulture development in the foothills of the Namangan region of the Republic of Uzbekistan //Indonesian Journal of Innovation Studies. – 2019. – Т. 5.
5. Rustamjonovich K. M. Salinization of soils of adyr as a result of irrigation farming in the possibility of its elimination //Indonesian Journal of Innovation Studies. – 2019. – Т. 7.
6. Шайх Мухаммад Содик Мухаммад Юсуф. Иймон. – Т.: «Hilol-Nashr», 2021. – 368 б.
7. Шариф Отабоев. Экология, дин ва саломатлик. – Т.: «Тошкент ислом университет», 2007. – 106 б.
8. Bazarov, O. O., & Kholdarov, S. (2016). SOCIAL IMPACTS FROM THE FORMER SOVIET NATIONAL GOVERNMENT POLICY. Ученый XXI века, (4-2), 11-13.
9. Базаров, О. О. (2017). Soviet's economic politics and the problems of development of village economics in Uzbekistan (XX century 80 years an

- example of Fergana valley). Научная дискуссия: вопросы социологии, политологии, философии, истории, (5), 98-103.
10. Бозоров, О. О. (2013). Актуальные вопросы исследования межнациональных отношений в Узбекистане (на примере Ферганских событий 1989 года). ББК 72 С56, 94.
 11. Bozorov, O. O. (2022). Implementation of the National Policy of the Former Soviet State in the Ferghana Valley. Web of Scholars: Multidimensional Research Journal, 1(8), 59-62.
 12. Bozorov, O. O. (2022). Deportation of Meskheta Turkish People: Its Causes and Consequences. AMERICAN JOURNAL OF SCIENCE AND LEARNING FOR DEVELOPMENT, 1(2), 87-89.
 13. Odilovich, B. O. (2018). Actual Issues of Interethnic Relations in Uzbekistan (on the example of the late of 1980s and the early of 1990s of the XX century). ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies, 7(7), 22-28.
 14. Bozorov, O. O. (2021). Measures to Stabilize National Policy and Relations in Uzbekistan (On the Example of 1989-1997). European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 12, 307-311.
 15. Бозоров, О. (2022). Sovet davlatining deportasiya siyosati va uning oqibatlari (mesxyeti turk xalqi misolida). Взгляд в прошлое, 5(1).
 16. Rustamovna, N. A. (2022). RELIGIOUS XENOPHOBIA AND EXTREMISM THREATS OF THE XXI CENTURY. INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS, 1(12), 39-42.
 17. Rustamovna, N. A. (2022). Religious Xenophobia In The Era Of Globalization And The Peculiarities Of Its Manifestation. Eurasian Journal of Humanities and Social Sciences, 14, 69-74.
 18. Umarov, B. (2018). Psychological problems of prevention of extremism and terrorism among young people. The Light of Islam, 2018(1), 23.
 19. Юсупова, Д. (2021). Изложение немецких праздников и традиций в учебниках. Общество и инновации, 2(4/S), 88-92.
 20. Uktamaliqizi, Y. D. (2021). The usage of ethnographic terms in literary speech. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(2), 855-857.